

Cent anys de pintura a Eivissa. De l'obrador a l'aparador

II. L'illa dels pintors

per Andreu Carles López Seguí

Havíem deixat els nostre relat després de l'enumeració dels artistes eivissencs més primerencs al segle XX. Alguns d'ells encara han de donar molta guerra dins el segle XX. D'altres apareixen al nostre panorama a mitjans de segle XX per quedar-se ja per sempre entre nosaltres. Tan important ha estat l'aportació dels nascuts a l'illa, com la dels artistes que s'hi estableixen i es fan eivissencs. No estam parlant d'aquells que feren de l'illa un paradís provisional, una etapa més dins moltes etapes de curta durada arreu d'Europa o del món, sinó d'aquells que vengueren per arrelar i integrar-se –com un més– a la societat illenca. Aquells que, ja des dels anys setanta del segle, foren reconeguts –dins i fora– com a pintors eivissencs.

En aquesta segona part farem un petit salt enrere per ocupar-nos, ni que sigui per damunt, d'altres actors importants al món de la pintura a Eivissa el segle XX.

La història no és completa si no parlam d'aquells col·laboradors necessaris que fan possible la feina dels pintors. Els qui han apostat, gairebé a cegues, per dipositar la seva confiança, i moltes vegades el seu patrimoni, a mans dels artistes. Estam parlant de galeristes, col·leccionistes, marxants i tots aquells que fan possible un ecosistema de creació i cultura.

Als inicis del segle XX, a Eivissa, com a la majoria de petites ciutats espanyoles d'aquell temps, li mancaven per complet espais expositius. La moda dels salons o galeries, encara no havia arribat amb força més enllà de les principals capitals. Així,

Obra d'Antoni Marí Ribas 'Portmany'.

quan l'agost de 1924 un grup d'entusiastes eivissencs –reunits a l'entorn del *Círculo Ibicenco*– volgueren organitzar la primera exposició de pintura local ho hagueren de fer a la seva seu social. El *Círculo* tenia la seva seu a l'edifici de l'antiga Salinera, i allí, en el seu saló, tingué lloc la que va ser la primera exposició celebrada mai a Eivissa. El gruix de l'exposició estava format pels deixebles de l'acadèmia que Puget regia des del 1916, i un ample grup de pintors més o menys aficionats. Entre els pintors que assolirien una carrera més destacada, hi exposaren Narcís Puget, Tarrés, Ramon Medina, Marí Ribas –llavors un jove net–, Tur de Montis i les pintores Guillermina Puget i Dolors Torri.

Així i tot, Eivissa va continuar molts d'anys sense un espai exposi-

tiu estable. Malgrat les exposicions organitzades per Ebusus a les seves diferents ubicacions, no hi ha una galeria d'art –en sentit estricte– fins a la inauguració de la Galeria Maria Ferst el 1933.

Maria Ferst era pintora; no he pogut esbrinar quasi res de la seva personalitat i biografia personal. Només unes dades que la defineixen com una d'aquestes intel·lectuals jueves independents i liberals alemanyes¹ que, a la dècada de 1930, van anar a Eivissa per fugir de l'Alemanya nazi. També sabem que

1. Altres fonts l'assenyalen com pintora polonesa. Atesos els canvis fronterers produïts abans i després de la primera i segona guerres mundials, és ben possible que fos una alemanya nascuda al territori annexionat per Polònia o viceversa.

PINTURA		GABRIEL		NEUBAUER, Egon		SANTA CRUZ	
AGUDO CLARA, Ignacio	Espanya	29	Pintura	60	Sombra del viento	88	Barcas
1 Bodegón		30	Pintura	61	Estratos	89	Flores
AINGTON, Penélope	Inglaterra	GAVILLET, Simone	Francia	NÚÑEZ, Jesús	Espanya	SCHAWN, Charles	Estados Unidos
2 Santa Eulalia en invierno		31	La fuerza del sol	61 bis	Campiña	90	Niña con caracoles
ARACIL, Daniel	Espanya	32	Tristeza nuestra	ORLOFF, Charles	Estados Unidos	SECCOMBE, David	Estados Unidos
3 Botellas		GRAF, Lilly	Alemania	62	Paisaje	91	Pintura
AUBERT, Carlos	Espanya	33	La zapateria	63	Ciudad y Talamanca	SELTZER, Gretchen	Estados Unidos
4 Composición		34	Bahía de San Antonio	ORVAY, Juan	Espanya	92	Retrato de muchacha
5 Desde mi ventana		GRIMES, Leslie	Inglaterra	64	Iglesia de San Jorge	SENASSON, Gilberle	Francia
BARTEL, Kurt	Alemania	35	Retrato	65	Casa típica	93	Campo y ciudad
6 Pintura		36	Paisaje	PAGES, Kitty	Espanya	94	Molino
7 Pintura		HUET, Ana	Francia	66	Auto retrato	SILVA, J. H.	Argentina
BECHTOLD, Erwin	Alemania	37	Puerto de Ibiza	67	Santa Cena	95	Impresión de España
8 Oscuro corriendo (1958)		38	Ciudad alta de Ibiza	PEREZ ROMAN, Jorge	Espanya	SJOEBERG, Bertil	Suecia
9 Descentrado (1959)		39	Paisaje	68	Tierra oxidada	96	Monotipo I
BOS, Dick	Holanda	40	Barco	POMAR, Antonio	Espanya	97	Monotipo II
10 Abstracto		KJAER, Soeren	Dinamarca	69	Paisaje	SNELLMAN, Anita	Finlandia
11 Abstracto		41	Torre de la Catedral	70	Paisaje	98	Aiguader, ca i família
BRONER, Erwin	Estados Unidos	42	Pintura	PORTWAY, Douglas	Africa del Sur	99	Sa Penya
12 Pintura		LAABS, Hans	Alemania	71	Rojo	THOLY, Fernand	Francia
BURNET, Dorothy M.	Australia	43	Composición	72	Negro	100	Puerto
13 La vida ibicenca		44	Barcas	RAMIS, Paquita	Espanya	101	Jarcias
14 La payesa		LEEMANN, Ely	Suiza	73	Rincón de Los Molinos	TORT MASGRAU, Miguel	Espanya
BURRUT, Ana Maria	Espanya	45	Paisaje ibicenco	74	La Caleta	102	Contrastes
15 Portal Nou		LLUNAS, Maria Pilar	Espanya	75	Rincón de Sa Penya	103	Paisaje de Ibiza
16 Calle de la ciudad alta		46	Portal típico	RIBAS JUAN, José	Espanya	104	Flores
CALBERT, Vicente	Espanya	47	Portal típico	RIERA BONET, Francisco	Espanya	105	Flores
17 Paisaje		MARI RIBAS, Antonio	Espanya	76	Acuarela	VUIBERT, René	Francia
CARAZO, Angel	Espanya	48	Barcos	77	Acuarela	106	Vista de Ibiza
18 Paisaje		49	Puerto	RIERA ROJAS, R.	Espanya	107	Calle de Ibiza
19 Paisaje		MATSUDA, Fumiko	Japón	78	Paisaje ibicenco	WALSH, David	India
CARLOANDRES	Espanya	50	Gato	RIERA SERRA, Francisco	Espanya	108	Paisaje
20 Santo Domingo (interior)		51	Oleo	79	Gladiolos	109	Jardín oriental
21 Autorretrato		MEINKE, Gerd	Alemania	RISOS	Francia	110	Paisaje de Ibiza
CARRICK, Don	Estados Unidos	52	Bajo las rocas	80	Calle de Ibiza	111	Mediterráneo
22 Mujer de la isla		53	Jardín sin caminos	81	Olivos	ESCULTURA	
23 Paisaje		MEIROWSKY, Kotia	Alemania	RUIZ VAZQUEZ, Esperanza	Espanya	ESCUPTURA	
CHACHICH, Daniel F.	Estados Unidos	54	Calle	82	Ibiza	ESCUPTURA	
24 Tejados rojos		55	Tiempo de invierno	83	Palma de Mallorca	ESCUPTURA	
FERRER GUASCH, Vicente	Espanya	MELAI, Gus	Holanda	SANCHEZ GARCIA, Diego	Espanya	ESCUPTURA	
25 Paisaje		56	Pintura	84	Andaluza	ESCUPTURA	
26 Calle «Dalt Vila»		57	Pintura	85	Auto retrato (1950)	ESCUPTURA	
FRANK EL PUNTO	Alemania	MUNFORD, Robert	Estados Unidos	SANS	Espanya	ESCUPTURA	
27 Metamorfosis		58	Interior	86	Paisaje	ESCUPTURA	
28 Fantasma		59	Flores y agua	87	Paisaje	ESCUPTURA	

Participants en una de les exposicions d'Ebusus, segons el fulletó informatiu.

era la parella sentimental d'Ernst Langendorf, titular a la seva vegada de les *Galerías Ibicencas*, obertes el 1935 a s'Alamera. Sembla que aquest darrer negoci, malgrat el nom, funcionà més aviat com a llibreria.

A la galeria de Maria Ferst, situada a la plaça de la Ferreria, tingueren lloc algunes importants exposicions individuals lligades als artistes locals. La sala s'inaugurà (27 de maig de 1933) amb una exposició del pintor Tarrés. La inauguració va ser tot un esdeveniment social que comptà amb l'assistència de les autoritats locals, encapçalades pel primer tinent de batle —Antoni Ramon— així com els presidents de diverses associacions eivissencs, entitats oficials i nombrosos convidats, entre els quals hi havia quasi tots els estrangers residents a Eivissa. Pel que sembla, el local

constava de dos espais: un dedicat a sala d'exposicions i l'altre a llibreria, antiguitats i records. L'espai més a prop del carrer estava ocupat per la botiga, mentre que la sala d'exposicions quedava situada al fons del local. Per fer-nos una idea de la grandària d'aquesta sala, en Tarrés va penjar dotze olis d'una mida regular i dues notes més petites, en total catorze obres. A l'exposició de Tarrés li seguí una exposició de Ramon Medina, la seva primera exposició individual.² Finalment, Narcís Puget inaugurà exposició el dia 28 de juny del mateix any, amb un total de quinze obres i amb un gran èxit de públic. Després d'aquestes dues exposicions perdem el rastre de la sala i de la seva propietària, que hem trobat per darrera vegada lligada a la venda de pa alemany amb el seu company Langendorf, el setembre de 1934.

Un altre local lligat als artistes i a les exposicions fou la llibreria Casa Ramon, oberta pels germans Ramon el dia de Nadal de 1932. Estava situada al carrer de Riambau, 5 (de l'època), al mateix lloc on hi havia hagut un altre negoci fami-

liar. S'anunciava com a llibreria, papereria, amb objectes típics, d'art, etc., i —això, destacat— exposició de pintures. Hi havia una bona representació de tots els pintors eivissencs, que es combinava amb la venda d'artesanía de l'illa. El desembre de 1933 s'estrenà com a galeria d'art amb una exposició dels pintors Back i V. Fioravanti. Des de 1938 apareix identificada com Llibreria Casa Ramon i sembla que va anar abandonant el negoci de l'art. Casa Ramon va ser la seu de la Penya Artística Goya, de la qual formava part, entre d'altres, el pintor Ferrer Guasch.

Desaparegudes les opcions de la galeria Maria Ferst i Casa Ramon, Ebusus va continuar amb el seu monopoli artístic que es perllongaria fins als anys cinquanta, en què tornen a aparèixer galeries professionals al socaire de l'arribada d'una nova gernació de pintors eivissencs i d'estrangers, que s'estableixen de forma més o menys permanent a l'illa. Ebusus havia organitzat una exposició de pintors eivissencs amb motiu d'unes regates internacionals celebrades a Eivissa l'any 1930.

2. *Memòria i exili. El pintor Ramon Medina Tur* (Eivissa, 1899 – l'Havana, 1960). Yolanda Guasch Marí. Premi Nit de Sant Joan 2009 – Cat. C – Institut d'Estudis Eivissencs. ISBN 978-84-87455-55-1. Granada, 2013.

Obra de Vicent Ferrer Guasch.

L'exposició tingué lloc a la seva seu social, amb obres dels pintors Josep Boned Roig, Antoni Marí Ribas, Ramon Medina Tur, Narcís Puget Viñas, Alícia Serra Fornés, Josep Tarrés Palau, Josep Zornoza Llorente i Josep Zornoza Bernabeu.

En aquests anys, les exposicions de pintors eivissencs eren una barreja de professionals de mèrit, aspirants a artista i simples aficionats. D'una banda Marí Ribas, Ramon Medina, Tarrés i Puget Viñas són avui dia artistes reconeguts, de l'altra banda, Zornoza Llorente –alacantí destinat a Eivissa com a funcionari de Telègrafs– i el seu fill, Zornoza Bernabeu, mai assoliren una carrera professional al món de l'art, malgrat que aquest darrer cursà estudis de Belles Arts i fou docent a l'Escola d'Arts i Oficis que després arribà a dirigir. D'Alícia Serra Fornés, només sabem que va ser deixeble de l'acadèmia de Narcís Puget, però encara tampoc no hem pogut recollir gaires més dades de la seva dedicació artística, i pel que fa a Josep Boned, no en tenim dades. És molt el que resta per estudiar sobre l'art i els artistes de l'Eivissa del segle xx.

Una lectura semblant es pot fer de l'Exposició d'Artistes Novells d'Eivissa, també organitzada per Ebusus, el gener de 1932, amb la participació de Josep Boned Roig, Antoni Escandell Juan, Vicent Fer-

rer Guasch, Emili Garcia Rovira, Lluís Gotarredona, Antoni Molina Gómez, Narcís Puget Riquer, Alícia Serra Fornés, Josep Serra Serra, Josep Serra Sierra i Josep Zornoza Bernabeu.

Des de 1940, va tenir lloc una exposició de pintura d'artistes eivissencs, que se celebrava amb motiu de les festes patronals. El juny de 1941 es va presentar una exposició col·lectiva amb obres de Josep Boned Roig, Vicent Ferrer Guasch, Antoni Marí Ribas, Narcís Puget Riquer i Joan Ribas Ribas.

L'any 1943 la nòmina d'artistes ja havia assolit els devuit participants, i l'exposició s'havia consolidat com un esdeveniment de caràcter periòdic a celebrar tots els estius. És aquest any que es comença a anomenar «Saló d'Art», i comencen a numerar-se les successives edicions partint del número cinc. Ebusus estableix relacions amb el Cercle de Belles Arts de Palma, fet que afavorirà l'intercanvi d'artistes i exposicions entre Palma i Eivissa. També es produiran col·laboracions semblants amb l'Ateneu de Maó.

Fruit de les relacions entre Ebusus i el Cercle de Belles Arts, tingué lloc a Palma una exposició amb tretze artistes eivissencs. A Maó va tenir lloc una exposició l'any 1944, a la qual participaren Agudo Clarà, Boned Ribas, Boned Roig, Ferrer Guasch, Marí Ribas, Pomar Juan,

Puget Riquer, Puget Viñas, Boned Sorà, Tarrés Palau, Tur de Montis, Vadell Muntaner i Zornoza.

Durant un temps la participació es manté al voltant dels dotze o tretze participants. Però, per exemple, l'any 1945 el Setè Saló d'Art comptarà ja amb la participació d'Agudo Clarà, Bonet Ribas, Bonet Roig, Ferrer Guasch, Marí Ribas, els Puget –Puget Riquer i Puget Viñas–, Ribas Ribas, el valencià Vicente Rincón, Ramon Sanvisens, Manuel Sorà, Guillermo Vadell i l'escultor Mario Vives. En total, tretze participants. L'any següent seran vint, i s'hi incorporen noms de pes en el futur de la pintura eivissenca, com Adrián Rosa i Antoni Pomar, a la vegada que es recupera la participació d'alguns de clàssics i consolidats, com Barrau o Rigobert Soler.

El 1948, es presentarà com a novetat la participació dels pintors Tarrassó i el sevillà Winthuysen, i el 1949, els valencians José Vento, Amadeo Roca i la primera participació d'un jove escultor, Antoni Tur Costa «Gabrielet», del qual enguany celebrem el centenari de seu naixement i que presentà tres obres: una terracota i dos guixos.

És a partir de l'edició de 1950, quan els «Salons d'Art» assoleixen una significativa participació de pintors estrangers. A més dels habituals artistes eivissencs, trobam Rose Marie Berger, Voldemar Bobberman, Tildy Grob, Karl Hauseherr, Walter Speich i Medard Verbouurg. També, com a novetat, la primera participació del valencià Francisco Carreño, que presenta alguna obra pintada a Eivissa, on

Erwin Bechtold.

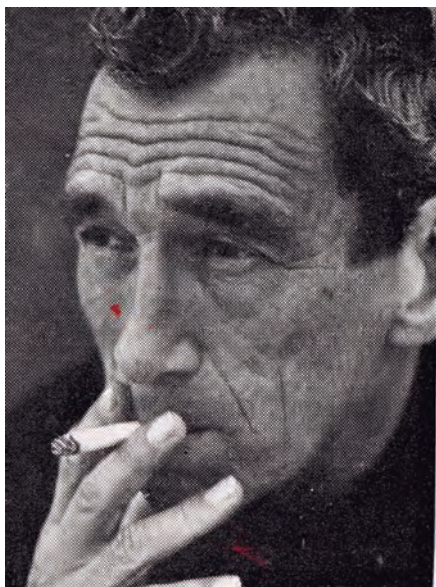

havia estat destinat com a professor de dibuix de l'institut. Aquesta tònica de participants estrangers no farà més que créixer, això sí, lentament, fins a donar un caire internacional als salons estivals. L'any 1956 els salons ja han assolit la xifra de quaranta-tres participants, entre espanyols i estrangers, i s'han incorporat noms de ressò com Bechtold, Vicent Calbet, Chico Prats, Leslie Grimes, Hans Laabs, Bob Munford i un llarg rosari de noms que arribaran a ocupar un lloc important en la història de l'art pitius.

Però l'eclosió definitiva la podem situar a l'edició de 1959. Amb més de seixanta participants³ i la incorporació de quasi tots els grans noms de la segona meitat del segle XX que faltaven per aparèixer: Daniel Aracil, Carlos Aubert, Erwin Broner, la jove eivissenca Anna Maria Burrut, Carloandrés, acabat d'arribar a Eivissa l'any anterior, Frank El Punto, la japonesa Fumiko Matsuda, Egon Neubauer, els jóvens eivissencs Joan Orvay i Francesc Riera Bonet, Douglas Portway, René Vuibert i el ceramista Antonio Ruiz. Una exposició amb més de cent obres, que avui en dia seria impossible de reproduir, atès que de molts d'aquests artistes no ha quedat res a Eivissa més enllà del seu record, almenys a mans públiques.

Erwin Broner (1898 – 1971) retorna a Eivissa, de forma definitiva,

Erwin Broner.

Dibuix de Carloandrés, amb tinta xinesa (1959).

aquest any. Broner, jueu alemany, ja havia conegut Eivissa durant l'època de la seva fugida d'Alemanya els anys trenta del segle XX. Però en aquells temps no desenvolupà cap activitat pictòrica. És a l'època compresa entre 1952 i 1959 –el seu retorn definitiu a Eivissa amb Gisela, la seva tercera esposa–, amb la creació del grup Ibiza 59, quan l'obra pictòrica de Broner adquireix una importància fonamental al desenvolupament de les avantguardes artístiques de l'illa. Sovint s'atribueix a Broner la creació del grup, malgrat que el seu animador principal fou el ceramista Antonio Ruiz. Ambdues afirmacions són plenament compatibles. Broner, que havia viscut als Estats Units, d'on obtingué la nacionalitat, estava fortament influenciat pels corrents nord-americans, en particular per l'expressionisme abstracte. En aquesta època treballa l'informalisme, juntament amb els seus companys de grup. El grup es dissol l'any 1964, com ja diguérem a l'article anterior. La seva influència en l'art illenc haurà estat molt important.

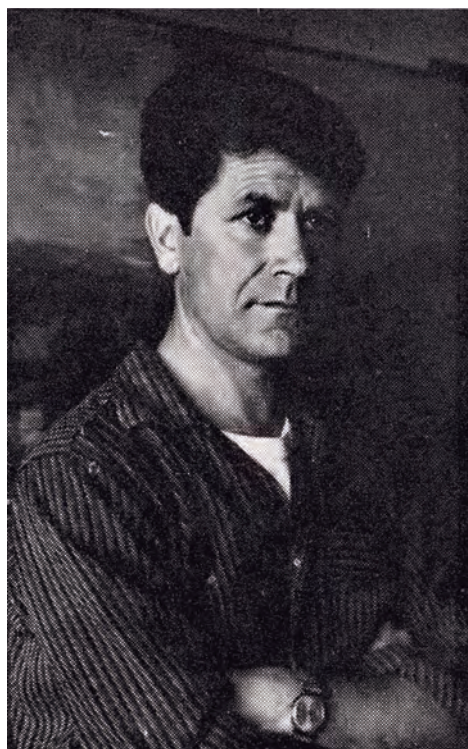
Aquesta exposició, la creació del grup Ibiza 59, fundat per molts dels participants al xxè Saló d'Art, i la celebració a El Corsario del I Saló

Internacional d'Art (del 23 de desembre de 1959 al 15 de gener de 1960) marquen aquest any com el moment àlgid de l'art contemporani a Eivissa.

L'any 1954 s'havia inaugurat la Galeria El Corsario amb una exposició de Laureà Barrau. Al I Saló Internacional (una de les dues edicions que creiem que se'n varen fer), celebrat a El Corsario, sota la direcció d'Antonio Ruiz, varen exposar artistes d'Alemanya, Argentina, Canadà, EUA, Espanya, França, Holanda, Israel, Itàlia, Japó, Suècia, Suïssa i Sud-àfrica, entre els quals cal destacar Assmann, Erwin Bechtold, Erwin Broner, Frank El Punto, Will Faber, Hans Laabs i Egon Neubauer. El Corsario va ser la seu oficial del grup Ibiza 59. Això no va ser obstacle perquè el 1964 la sala oferís l'exposició «Pintores Ibicencos» –del 21 de juny al 3 de juliol–, que va comptar amb la presència d'Antoni Prats, Adrián Rosa, Carloandrés, Vicent Ferrer Guasch, Joan Orvay, M. Carmen Zaragoza, Antoni Marí Ribas, Antoni Pomar, Pilar Villangómez, Rafel Tur Costa, Joan Sans i Vicent Calbet.

L'any 1957 Ferrer Guasch inaugura, amb motiu de la seva exposició anual durant les Festes de la Terra, la galeria de la Caixa de Pensions a s'Alamera. El mateix any s'inaugura la Galeria Tanit, fundada

3. Seixanta-set, exactament.

A dalt, a l'esquerra, els pintors Laureà Barrau i Rafael Tur Costa 'Gabrielet'.
A la dreta, una obra de Laureà Barrau.

per Hans van Praag al carrer de Riambau, número 4. Ambdues galeries, juntament amb El Corsario, foren els referents de l'època. Tots els pintors que hem vingut anomenant exposen de forma individual o col·lectiva en aquestes tres galeries, amb una periodicitat més o menys anual durant els 20 anys següents. La Galeria de La Caixa canviarà d'ubicació en construir-se l'actual edifici de l'entitat. A finals dels vuitanta la sala desapareix, absorbida per les oficines de l'entitat. Tanit s'anirà convertint, de mica en mica, en llibreria. L'any 1979, al llibre *Ibiza y sus pintores* (Cabot Llompart, Palma 1979) ja és anomenada entre les galeries tancades, malgrat que encara es mantindrà com a comerç uns anys més. El Corsario ar-

ribarà, aproximadament, a l'any 75.

En part perquè se sentiren desbordats, en part per tornar als orígens locals dels Salons, els anys següents les mostres estiuenques sofreixen un retrocés molt important, que assoleix el seu punt màxim el 1962, en què el Saló es tanca –inexplicablement– a la participació dels no nascuts a l'illa. Restà reduït a una mostra de pintura purament local amb desset participants i amb criteris semblants als dels anys trenta, tot barrejant, de forma absolutament innecessària, professionals de prestigi amb simples aficionats.

Alguna cosa devia surar a l'ambient quan aquest mateix any es constitueix el Grup Puget, format per pintors nascuts a l'illa moguts

per un cert corporativisme. Dels desset eivissencs que participen al saló d'Ebusus d'aquell mateix any, només quatre integren el grup.

En aquests fets degueren tenir importància també, altres factors externs a l'organització. Per una banda, a Eivissa, els salons ja no tenen el monopoli de les exposicions d'art que havien ostentat per pura necessitat els anys quaranta. A Eivissa tornen a sortir nous espais expositius que competeixen entre ells, i que marquen noves tendències. Però això ja serà objecte, si em deixen, d'un altre article per parlar de l'apassionant dècada dels seixanta.

Palma, el primer de la tardor de 2017

ANDREU CARLES LÓPEZ SEGUÍ
GESTOR CULTURAL ■